

Social utblick

Willy Karlsson

Miljö och arv

När jag skriver detta har jag tre relativt färskas bilder på näthinnan. TV-programmet om Skå, en informationsskrift om ungdomsbrottsligheten (BRÅ-S 1980: 1) och en rapport om barns liv i två bostadsområden i Örebro (Kerstin Ögren: Fråga barnen, Byggforskningsrådet, Stockholm 1980). Allt hör ihop.

I skriften från Brottsförebyggande rådet redovisas skakande siffror om brottsutvecklingen när det gäller ungdom i åldern 15–24 år. Och utvecklingen kommenteras. Under rubriken "Vilka ungdomar begår brott?" återfinns bl.a. följande formulering. "Senare års forskning ger inte mycket stöd åt tanken på att uppväxtmiljön helt och hållet bestämmer om vi skall leva ett kriminellt liv eller inte. Teorin om 'det sociala arvet' har inte gått att bevisa." Några andra heltäckande teorier har inte BRÅ att komma med men ordar en del om alkoholmissbruk, konsumtionssamhället, generationsklyftor och vuxnas föredöme.

Lite irriterande tycker jag nog att den citerade formuleringen är. Den skall tydligen få läsaren att tro att Gustav Jonssons teori om det sociala arvet innebär att uppväxtmiljön "helt och hållet bestämmer om vi skall leva ett kriminellt liv eller inte". Därigenom blir alla teorier om de sociala bakgrundsfaktorernas betydelse suspekta och kan utmönstras ur diskussionen. I själva verket var naturligtvis Gustav Jonssons teori mera nyanserad än vad de citerade meningarna ger sken av. Gustav Jonsson har exempelvis varit noga med att påpeka att inte alla Skå-pojkar bar på ett negativt socialt arv.

För de människor som framträdde i den utmärkta TV-filmen från Skå var det sociala arvet en realitet. De hade egna erfarenheter.

Kerstin Ögrens rapport handlar om barn mellan 7 och 12 år i två bostadsområden i Örebro. Det ena,

Brunnsgärdet, är ett småhusområde med 387 enheter. Det andra, Varberga, omfattar 1 685 lägenheter i trevåningshus. Undersökningen, som gjordes 1976, visar att det finns stora socio-ekonomiska skillnader mellan de boende i de båda områdena. Så till vida är undersökningsresultatet inte särskilt överraskande. Att vi har en socioekonomisk segregation är väl känt. Men skillnaderna blir både tydligare och mera pålägsamma att se när det är barnen och barnens upplevelser som står i fokus. I Brunnsgärdet hade alla intervjuade barn eget rum – i Varberga bara hälften. Att det inte är bra att dela rum framgår tydligt av barnens kommentarer. Bråk är vanligare i Varberga, barnens rädsla större och mera verklig. Känslan av maktlöshet är större i Varberga än i Brunnsgärdet både bland mammor och barn. "Maktlösheten hos resurssvaga föräldrar förs över på barnen" är rapportförfattarens ganska självklara slutsats. "Ett socialt arv" skulle man kunna säga.

Det ekonomiska klimatet hårdnar allt mer och därmed också värdebatten. Det blir allt vanligare att miljöfaktorernas betydelse för uppkomsten av sociala problem tonas ner eller rent av förnekas. Det blir billigast så. Det kostar på att bedriva utjämningspolitik i kärva tider. Bättre då att lägga ansvaret hos den enskilde. Den som råkar illa ut socialt har sig själv att skylla och skall följaktligen hållas kort.

"Inget kan vara mer ute än att göra en film om Skå just nu" skrev journalisterna som gjorde filmen. Den humanistiska och insiktsfulla behandlingslinje som präglat och präglar Skå är otidsenlig.

Just därför var filmen om Skå så viktig. Just därför är det också viktigt att vi ständigt erinras om att resurserna i samhället är ojämlikt fördelade och att detta påverkar livsvillkoren för både vuxna och barn. Kerstin Ögren sammanfattar i sin rapport:

"Barn är beroende av de vuxnas ekonomiska, sociala och kulturella resurser, liksom av meningsfull samverkan med vuxna och andra barn. Därför är dagens ojämlikhet i inkomster, arbetsinnehåll, utbildning och delaktighet i samhällsprocesser negativa faktorer i barns livsvillkor. Detta reser krav på förändringar i fördelningen av resurser och inflytande."